

Wij verkiezen vrouwen!

NOOIT WAREN VROUWEN ZO ZICHTBAAR IN VERKIEZINGSTIJD. DAT HEEFT ALLES TE MAKEN MET HET NIEUWE GRONDWETTELIJKE EN WETTELIJKE KADER. HET MOTIEF DAARVOOR IS DE IDEE VAN DE PARITAIRE DEMOCRATIE. DAT IDEE IS GEBASEERD OP DE SUPERIORITEIT VAN HET GESLACHTSONDERSCHIED. WAT ERNSTIGE CONSEQUENTIES KAN HEBBEN VOOR DE AANPAK VAN DE GELIJKHEIDSPROBLEMATIEK.

PATRICIA POPELIER
JOGCHUM VRIELINK

De verkiezingen van afgelopen zondag boden een nieuwe aanblik. Nooit waren vrouwen zo zichtbaar op de kandidatenlijsten. De nieuwe kieswet van 18 juli 2002 zit daar voor iets tussen. Volgens die wet mag het verschil tussen het aantal vrouwen en mannen op de lijst ten hoogste één persoon uitmaken. Bovendien moet bovenaan de lijst het ritsprincipe worden toegepast. De drie eerste plaatsen op een lijst moeten bezet worden door personen van verschillend geslacht. Bij de volgende verkiezingen moet het zelfs om de eerste twee plaatsen gaan. Dergelijke quota bestonden al bij de vorige verkiezingen. Toen ging het om een maximum van twee derde personen van hetzelfde geslacht, gemeten aan het maximum aantal plaatsen op een lijst; van een ritsprincipe was geen sprake. Het resultaat was dat vrouwen nauwelijks 25 procent van de leden in het nieuwe parlement uitmaakten. België kreeg daarvoor een onvoldoende van het VN-Comité dat toezicht houdt op de uitvoering van het Vrouwenverdrag. Internationaal bestaat er een consensus over dat vrouwen ondervertegenwoordigd zijn in de politieke besluitvormingsorganen en dat daaraan iets moet worden gedaan. De Raad van State, afdeling wetgeving, eiste wel een grondwettelijke basis voor een verstrenging van de quota. Die is er intussen gekomen. De grondwetsherziening bracht echter méér dan een loutere basis voor het opleggen van quota op de kandidatenlijsten voor verkiezingen. Het nieuwe artikel 11bis bepaalt dat de wetgeving de gelijke toegang van vrouwen en mannen tot de openbare en door verkiezing verkregen mandaten moet bevorderen en dat bovendien de ministerraad, de gemeenschaps- en gewestregeringen en de niet-verkozen lokale bestuursorganen ‘personen van verschillend geslacht’ moeten tellen. Dat artikel hangt samen met het toegevoegde derde lid in artikel 10 van de Grondwet. Artikel 10 bepaalt nu dat Belgen ‘gelijk voor de wet’ zijn, en dat bovendien ‘de gelijkheid van vrouwen en mannen is gewaarborgd’. Artikel 11bis bepaalt zelf nog eens dat de wetgeving voor vrouwen en mannen de gelijke uitoefening van hun rechten moet waarborgen. Achter dit grondwettelijk kader en de nieuwe quotaregeling in de kieswet ligt een filosofie die de vrouwenbeweging in het parlement met een verbeten strijd heeft doorgevoerd en die ze heeft doorgetrokken naar de gelijkheidsproblematiek.

DE STRIJD VOOR EEN PARITAIRE DEMOCRATIE De term ‘paritaire democratie’ wordt in de parlementaire voorbereidingen herhaaldelijk gebruikt als motief en doelstelling voor het nieuwe grondwettelijke kader. Die term verwijst naar de Franse doctrine, waarvan de uitgangspunten en logica uitdrukkelijk werden gevolgd in de parlementaire voorbereidingen. Uitgangspunt is dat de mensheid fundamenteel tweeslachtig is en niet kan voortbestaan of omschreven worden zonder de tweedeling in vrouwen en mannen. Het abstract universalisme van ons grondrechtensysteem ziet het individu los van zijn sekse - ‘iedereen’ is gelijk - maar dat betekent eigenlijk dat dit individu geïdentificeerd wordt met één van de geslachten. In de praktijk komt dat neer op een mannelijk model waarin de

vrouw onzichtbaar wordt. In plaats daarvan moet het gemengd model verheven worden tot een universele, fundamentele en ethische waarde en moet het maatschappelijk en politiek model daarop geënt worden. Dat leidt tot de idee van de paritaire democratie, die vereist dat verkozen instellingen ‘evenwichtig’ gemengd mannelijk en vrouwelijk zijn samengesteld. In deze filosofie is het verschil tussen mannen en vrouwen zo transversaal en fundamenteel dat het alle andere categorieën en individuele kenmerken doorkruist en overstijgt. De vraag naar meer vrouwen in de besluitvormingsorganen kan daarom niet worden doorgetrokken naar andere categorieën. Er wordt dan ook sterk de nadruk op gelegd dat vrouwen geen bijzondere categorie of ‘minderheid’ vormen, maar samen met mannen de ‘mensheid’ als zodanig uitmaken. De paritaire democratie vraagt dan ook niet naar een spiegelverteenwoordiging, waarin de verschillende categorieën van de bevolking zijn terug te vinden in verhouding tot hun feitelijke aanwezigheid. Dat de mensheid niet kan voortbestaan zonder de tweedeling in vrouwen en mannen valt natuurlijk (vooralsnog) niet te ontkennen. Maar moet dat ook tot politiek principe worden verheven? Men vervalt zo snel in een naturalistische drogreden, die ‘feiten’ met ‘moeten’ verwart. Dat lijkt vooral in dit geval niet aangewezen. Men miskent zo veel groepen die afwijken van dergelijke visie. De Franse filosoof Agacinski bijvoorbeeld ziet op basis van dat model, tegen de eisen van de holebi-beweging in, het huwelijk en de afstamming als fundamenteel tweeslachtig. Een goed begrepen universalisme biedt daarentegen juist plaats aan *alle* groepen en individuen, ongeacht hun specifieke kenmerken maar evengoed met eerbiediging daarvan.

BESTAAN ER BIJZONDERE VROUWENBELANGEN? De vrouwenbeweging is overigens niet steeds consequent. Zij voert soms argumenten aan die niet passen in de logica van de paritaire democratie, maar de Anglo-Amerikaanse visie volgen. Dan gaat het om de idee dat vrouwen een bijzondere groep vormen, met eigen belangen, en om die reden een specifieke vertegenwoordiging opeisen. Zo werd er tijdens de parlementaire voorbereidingen op gewezen hoe belangrijk het is dat ‘de belangen van de helft van de bevolking verdedigd worden en dat ze worden behartigd dank zij de toegenomen deelname van vrouwen aan het politieke besluitvormingsproces’ (Commissieverslag, *Parl.St.* Senaat, 2000-2001, 465/4, 12). In die optie gaat het wel om een spiegelverteenwoordiging of om een bijzondere groepsvertegenwoordiging. Dat doet vragen rijzen. Hoe kan zo’n bijzondere vertegenwoordiging verantwoording afleggen bij de achterban als ze verspreid zit over verschillende partijen? Waarom worden maatregelen genomen voor vrouwen en voor taalgroepen maar niet voor andere categorieën? En bestaat er überhaupt wel zoiets als vrouwenbelangen? Vormen ‘vrouwen’ wel een voldoende samenhangende categorie om groepsspecifieke belangen te genereren? De huidige wetenschappelijke theorie meent van niet. Belangen kunnen wel *gegenderd*

zijn, maar er zijn nauwelijks eenduidige belangen vast te stellen die voor alle vrouwen gelden los van onder andere ras, klasse, cultuur, etnie of status. Die problematiek wordt uitvoerig behandeld in de Anglo-Amerikaanse literatuur, maar hield onze (grond)wetgever nauwelijks bezig. In die literatuur zijn ook aanvaardbare argumenten terug te vinden voor een quotaregeling die minder elitair is dan de idee die nu het debat domineerde, met name dat het geslacht een superieur criterium van onderscheid is.

ALLE MENSEN ZIJN GELIJK, EN VROUWEN EN MANNEN ZIJN BIJZONDER GELIJK De uitgangspunten van de paritaire democratie zijn dus niet vanzelfsprekend. Zij werden evenmin consequent volgehouden. Ze vormen als zodanig wel de achtergrond voor het nieuwe grondwettelijke kader en de kieswetgeving. In België heeft de vrouwenbeweging die uitgangspunten bovendien doorgetrokken naar de gelijkheidsproblematiek. Vandaar de specifieke beklemtoning van de gelijkheid van vrouwen en mannen in de Grondwet. Vandaar ook de pogingen van de vrouwenbeweging om geslachtsdiscriminaties *uit* de algemene antidiscriminatiewet van 25 februari 2003 te halen, wat heeft geleid tot een vrij complexe regeling. De vrouwenbeweging verwees daarvoor naar de internationale context. Het Vrouwenverdrag, zoals geïnterpreteerd door het toezichtcomité van de VN, zou België ertoe verplichten specifiek de gelijkheid van vrouwen en mannen te benadrukken. En internationaal zou een afzonderlijke behandeling van vrouwenrechten te bespeuren vallen. Die argumenten kloppen nochtans niet. In de eerste plaats merkt het *Comitee on the Elimination of Discrimination against Women* inderdaad herhaaldelijk op dat een bepaling in de Grondwet die een algemeen gelijkheidsbeginsel neerlegt, niet volstaat. Het heeft ook België daarvoor bekritiseerd. Het nieuwe lid in artikel 10 G.W. zal echter niet volstaan om het Comité te behagen. Wat het Comité namelijk wil, is niet een specifieke gelijkheidsbepaling, maar wel een specifieke antidiscriminatiebepaling (zie met name het rapport A/55/38 (II) § 91), zonder dat daarom discriminatie op basis van geslacht geïsoleerd moet staan van andere mogelijke discriminatiegronden (zie artikel 1 van de Nederlandse Grondwet, dat aan het Comité geen enkele vorm van kritiek ontlokte). In de tweede plaats komt de vrouwenbeweging op internationaal niveau terug op de strategie die vrouwenrechten isoleert. Vrouwenrechten moeten juist terug onder de algemene mensenrechten worden gebracht. Dat werd bevestigd op de vierde Wereldvrouwenconferentie van de Verenigde Naties in Peking, in september 1995. Het sleutelwoord in dat verband is ‘mainstreaming’, wat juist betekent dat vrouwenrechten niet afzonderlijk worden behandeld maar dat integendeel elke problematiek ook op genderspecten wordt behandeld. Die doelstelling van mainstreaming is trouwens óók in België een beleidslijn. De reden waarom de vrouwenbeweging in België nog staat op een specifieke behandeling van

geslachtsdiscriminaties, heeft veel te maken met de uitgangspunten van de paritaire democratie. Dat blijkt ook duidelijk uit de parlementaire voorbereidingen. Daar wordt de superioriteit van het geslachtsonderscheid gebaseerd op het fundamenteel karakter ervan voor de mensheid en op het transversaal karakter. Elke suggestie dat vrouwen in de gelijkheidswetgeving zouden worden gelijkgesteld met een te beschermen minderheid wordt door de vrouwenbeweging dan ook als ‘een belediging’ gezien (Commissieverslag, *Parl.St.* Senaat 2000-2001, 2-465/4, 92). Het vreemde is dat de vrouwenbeweging daartoe steeds het ‘transversaal karakter’ van het geslachtsonderscheid inroept. Dat transversaal karakter - het geslachtsonderscheid doorkruist alle andere categorieën - betekent juist dat gender niet los gezien kan worden van andere (sociale) factoren en kenmerken, zoals bijvoorbeeld ras, etnische afkomst, klasse of status die tot discriminatie aanleiding kunnen geven. Dat pleit dus tégen een geïsoleerde aanpak, zoals men ook op internationaal niveau heeft vastgesteld. Dat leidt immers tot marginalisering van vrouwenrechten, terwijl de organen die toezien op de naleving van de algemene grondrechten het genderspectet verwaarlozen. Zo komt men tot situaties waarin discriminatie van vrouwen wordt gerechtvaardigd door argumenten die verwijzen naar een bepaalde cultuur, religie of etnie. Ook organen als de Raad van Europa en het VN-Vrouwencomité wijzen juist op het verband tussen het vrouwenbeleid en bijvoorbeeld het vreemdelingenbeleid. Een gelijkkekansenbeleid ten aanzien van bepaalde culturele of etnische gemeenschappen moet rekening houden met de mensenrechten die ook voor vrouwen gelden.

CONCLUSIE: DE VROUWENBEWEGING HYPOTHEKEERT DE SITUATIE VAN DE MEEST KWETSBARE VROUWEN De Franse leer van de paritaire democratie heeft weerklank gevonden in België. De Grondwet en het wetgevend kader zijn er nu van doortrokken. De vraag rijst of alle leden van de meerderheid wel beseften wat dit eigenlijk betekent. Het debat daarover geeft weinig voldoening. Ernstiger is echter de doortrekking van die uitgangspunten naar de gelijkheidsproblematiek. In haar begeestering over het ‘bijzonder’ karakter van het vrouwzijn, begrijpt de vrouwenbeweging het argument van de transversaliteit verkeerd. Juist de zwakste categorie uit de groep van vrouwen die men denkt te versterken, kan daarvan de meeste schade ondervinden. Uit de Anglo-Amerikaanse literatuur konden nochtans minder elitaire argumenten gevonden worden om een bijzondere groepsvertegenwoordiging eventueel te steunen. Die argumenten verdienden, vanuit democratisch oogpunt, een stevig debat. Dat is er helaas nooit gekomen.

(De auteurs zijn respectievelijk docent en deeltijds hoofd-docent aan de UA en assistent aan de K.U. Leuven)

 KLUWER Journalen en Boeken Kernredactie: Rogier de Corte (hoofdredacteur), Luk Van Eyllen (eindredacteur), Ruth Boone (redacteur) Redactiecomité: Willy van Eeckhoutte (voorzitter), Antoine Doolaeghe (ondervoorzitter), Serge Gutwirth, Patrick Humblet, Mark Lambrechts Vaste medewerkers: Eva Brems, Eric Brewaeys, Paul De Hert, Sylvie De Raedt, Filip Dorssemont, Hugo Durieux, Wouter Geldhof, Karl Hendrickx, Bernard Hubeau, Edwin Jacobs, Frank Judo,	Egbert Lachaert, Dirk Leestmans, Sabien Lust, Dirk Scheers, Kim Swerts, Wouter Vandenhole, Ann Vermeersch, Gerd Verschelden, Dirk Voorhoof Fotografie: Elisabeth Broekaert, Gert Cools, Eddy Fliers, Diégo Franssens, Sven Schoukens Ontwerp lay-out Johan Dockx Uitgever: Danny Ballet Redactieadres: Kluwer - De Juristenkrant Ruth Boone, Motstraat 30, 2800 Mechelen tel.: 015/36.15.89 Fax: 015/36.16.96 E-mail: juristenkrant@wkb.be	Prijzen (incl. BTW en verzendkosten) Jaarabonnement 2003: € 39; Studenten: € 19,5 (VJV-leden betalen ook € 39, maar krijgen € 10 korting op het VJV-lidgeld Info secretariaat VJV: Yolanda Vanden Bosch, tel. 03/248.65.61 en fax. 03/248.09.75) Klantservice Kluwer Uitgevers: Tel.: 0800/14 500 (gratis nummer) e-mail: info@kluwer.be Adreswijziging: Bij wijziging van adres, een verbeterd adresetiket terugzenden a.u.b. Advertenties: Reclameregie: Kluwer Business Press Motstraat 30, 2800 Mechelen	Tel.: 0800/30 145 (gratis nummer) Tel.: 015/36.17.66, Fax:015/36.15.94 E-mail: kbp@kluwer.be Advertising Manager: Chris Lens Verantwoordelijke uitgever: Daniel Lefebvre, Motstraat 30, 2800 Mechelen <i>Behoudens de uitdrukkelijk bij Wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veeveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of open- baar gemaakt, op welke wijze ook, zonder uitdrukkelijk voorafgaande en schriftelijke toestemming van de uitgever.</i>
--	--	---	--